

(NE)POVEZANOST MELODIJA I TEKSTOVA POPIJEVKI U ZBORNIKU CRKVENIH NAPJEVA *CITHARA OCTOCHORDA*

NINA VOJTEK ŠABIĆ

*Srednja škola »Antun Matijašević Karamaneo«
21 480 VIS
ninavojtek13@gmail.com*

UDK / UDC: 783:821.163.42'28

DOI: <https://dx.doi.org/10.21857/94kl4czq1m>

Izvorni znanstveni rad / Research Paper

Primljeno / Received: 28. 9. 2020.

Prihvaćeno / Accepted: 27. 11. 2020.

Nacrtak

Cilj je ovoga rada dati pregled interdisciplinarnoga istraživanja zbornika crkvenih napjeva *Cithara octochorda* provedenog za potrebe pisanja diplomskoga rada na Odsjeku za muzikologiju Muzičke akademije te Odsjeka za kroatistiku Filozofskoga fakulteta u Zagrebu. U radu se ukratko iznose osnovne glazbene i književnopovijesne odlike kajkavskih popijevki zbornika *Cithara octochorda* kako bi se istaknula povezanost između melodija i tekstova toga zbornika. Uz glazbenu analizu priložen je i primjer tabličnoga prikaza svih kajkavskih napjeva koji može poslužiti kao polazište daljnjim istraživanjima ili kao idejna osnova za izradu sveobuhvatne baze podataka o zborniku *Cithara octochorda*. Naposljetku, adventske i božićne popijevke toga zbornika uspoređene su s češkom pjesmaricom *Jesličky, staré nové písničky* iz

1658. godine. Usporedbom je otkrivena sličnost između nekoliko popijevki iz pjesmarice *Jesličky* te četiriju popijevki iz zbornika *Cithara octochorda*, a uspostavljene su i veze s pojedinim popijevkama *Pavlineske pjesmarice*.

Ključne riječi: *Cithara octochorda*; crkveni napjevi; crkvene popijevke na kajkavskom jeziku; književnopovijesna analiza popijevki; glazbena analiza napjeva; povezanost melodija i tekstova popijevki; *Jesličky, staré nové písničky*.

Keywords: *Cithara octochorda*; church chants; church songs in kajkavian dialect; literary-historical analysis of songs; musical analysis of tunes; connection between tunes and lyrics of the songs; *Jesličky, staré nové písničky*.

Uvod¹

*Cithara octochorda*² najopsežniji je stariji tiskani zbornik crkvenih napjeva na hrvatskom i na latinskom jeziku.³ Taj je crkveni zbornik⁴ sastavljen za potrebe pjevanja u crkvama Zagrebačke biskupije, a čak tri objavljena izdanja u tek malo više od pedeset godina govore o njegovoj širokoj prihvaćenosti i upotrebi. Kao i na ostalim poljima kulturnoga života, tako su se i na području njegovanja glazbe – pa konkretno i crkvene popijevke – posebno isticali crkveni redovi koji su, kao malobrojni obrazovani u to vrijeme, znali prepoznati važnost očuvanja baštine. S druge strane, kulturni uvjeti na tadašnjem sjeverozapadnom prostoru Hrvatske nisu omogućavali znatniji razvitak glazbene umjetnosti, tako da je *Cithara octochorda* ujedno i pokazatelj kulturne svijesti i najviši domet tadašnjega crkvenoga glazbovanja. Osim kao glazbena riznica, *Cithara octochorda* značajna je i kao književnopolovijesni izvor: tijekom 17. i 18. stoljeća književnost sjeverozapadnoga hrvatskog prostora nije dosegla osobit stupanj razvoja, za razliku od dalmatinske i dubrovačke književnosti, kojima su razvojni tijekovi bili posve drugačiji te su joj stoga omogućili znatniji umjetnički razvoj – već je i tematski i generički ostala vezana uz crkvenu retoriku, naglašavajući svoju utilitarnu funkciju. Cilj je ovoga rada predstaviti, osim glavnih glazbenih odlika zajedničkih svim kajkavskim popijevkama,

¹ Ovaj je rad nastao kao rezultat istraživanja provedenih za potrebe pisanja diplomskoga rada pod naslovom *Glazbena i književnopolovijesna analiza kajkavskih popijevki u liturgijskom priručniku Cithara octochorda*, a izrađen je pod mentorstvom dr. sc. Lucije Konfic (Muzička akademija) i red. prof. dr. sc. Tomislava Bogdana (Filozofski fakultet).

² Punim nazivom treće izdanje glasi *Cithara octochorda seu cantus sacri latino-croatici*, u prijevodu *Osmerostruna citara ili bogoslužni latinsko-hrvatski napjevi*. Prvo je izdanje objavljeno u Beču 1701. godine, drugo također u Beču 1723. godine, a treće u Zagrebu 1757. godine. Do danas su sačuvani primjerci svih triju izdanja *Cithare*, iako prva dva izdanja predstavljaju bibliofilsku rijetkost.

³ U *Cithari* se nalaze različite vrste crkvenih napjeva, a to su misni stavci i crkvene popijevke. Budući da je misnih stavaka na kajkavskom (hrvatskom) jeziku znatno manje nego popijevki, u ovom ću se radu, kako bi analizirana građa bila što homogenija, baviti samo crkvenim popijevkama na kajkavskom jeziku. Njih je u *Cithari* 50, a najvećim su dijelom smještene u prva dva dijela *Cithare*, odnosno u adventski i božićni dio. Treba još napomenuti da se izraz 'popijevka' u ovome kontekstu koristio za cjelinu melodije i teksta, dok se izraz 'pjesma' – kako bi se uvela distinkcija izraza i pojmova – koristio isključivo za književnu komponentu. Izraz 'napjev' koristio se, naprotiv, kao oznaka glazbene komponente, odnosno melodije, dok se sintagma 'crkveni napjevi' koristila – kao i u prvoj rečenici ove fusnote – kako bi se označila cjelokupna (književna i glazbena) građa *Cithare octochorde*, bilo da se radilo o misnim stavcima ili o popijevkama. Za više detalja o terminološkim nedoumicama usp. diplomski rad.

⁴ *Citharu octochordu* nije lako jednoznačno okarakterizirati; u literaturi se pojavljuju različiti izrazi poput 'pjesmarice', 'zbornika', 'zbirke', 'kantuala' i 'liturgijskog priručnika'. Ipak, pažljivijom analizom svakoga od navedenih termina odlučila sam se koristiti izrazom 'zbornik crkvenih napjeva'. Upotreba termina 'zbornik' za *Citharu octochordu* uvriježena je u literaturi (usp. ***: *Cithara octochorda: Zagreb 1757*: II. komentari i studije), a uz to taj izraz podrazumijeva »knjigu s više različitih tekstova [...] obično povezanih općom temom ili svrhom« (usp. Hrvatski jezični portal), što posve odgovara zahtjevima koje postavlja *Cithara octochorda*.

i nešto slabije proučen književnopovijesni aspekt *Cithare octochorde*,⁵ a pozornost će se posebice usmjeriti na povezanost tih dvaju aspekata, odnosno na povezanost melodija i tekstova popijevki *Cithare*. Uz glazbenu analizu priložen je i primjer tabličnoga prikaza kajkavskih popijevki koji je nastao u sklopu ovoga istraživanja, a mogao bi poslužiti kao polazište daljnjim istraživanjima ili kao idejna osnova za izradu sveobuhvatne digitalne baze podataka o *Cithari octochordi*. Naposljetku, popijevke *Cithare* uspoređene su s češkom pjesmaricom *Jesličky, staré nové písničky* (1658) kako bi se otkrile eventualne sličnosti ili čak podudarnosti napjeva. Usporedba *Cithare* s tom pjesmaricom dosad nije učinjena, tako da se ovdje radi o začetku jednog novog komparativnog istraživanja.⁶

Književnopovijesne odlike popijevki

Zbog dominacije Crkve u kulturnom životu sjeverozapadnoga hrvatskog prostora i zbog niskog stupnja intelektualne i umjetničke kultiviranosti na generičkom planu kajkavske književnosti 17. stoljeća dominira religiozna lirika. U crkvenom zborniku *Cithara octochorda* od kajkavske religiozne lirike prevladavaju crkvene pučke popijevke, a to su popijevke koje se pjevaju za vrijeme kršćanskog bogoslužja ili za potrebe izvanliturgijskih pobožnosti. Crkvene popijevke na latinskom jeziku nastale su još u srednjem vijeku, a po tekstu nisu se mnogo razlikovale od tropa, sekvenca i himana, samo što im se napjev gradio u omeđenom ritmu poput svjetovnih popijevki.⁷ Od ostalih se religioznih pjesama crkvena popijevka razlikuje po nizu obilježja: po srednjovjekovnom porijeklu, po vezanosti za crkveni obred, po doktrinarnoj ispravnosti tema te po funkciji koja je prvenstveno izvanestetička.⁸ U popijevkama *Cithare* koje su se stoljećima prenosile, bit će zanimljivo promotriti kako je svako razdoblje ostavilo svoje tragove na njihovim tekstovima.

U raslojavanju stilskih obilježja različita porijekla počat ćemo od onoga sloja koji je u vrijeme *Citharina* nastanka bio najmlađi, a to je barokni stil. Za razliku od glazbene umjetnosti u kojoj se barokom smatra *razdoblje* koje je prevladavalo – uz eventualna razilaženja u stavovima koja ne iznose više od par desetljeća – tijekom cijelog 17. i prve polovice 18. stoljeća,⁹ u književnoj se povijesti barokom prvenstveno sma-

⁵ Književnopovijesnim aspektom *Cithare octochorde* značajnije su se bavili Olga Šojat, Zoran Kravar, Kristina Riman i Hrvojka Mihanović-Salopek.

⁶ Prilikom istraživanja i pisanja ovoga rada služila sam se četvrtim, faksimilnim izdanjem *Cithare octochordea*, koje je nastalo prema trećemu izdanju iz 1757. godine, a, uz to, konzultirala sam i originalni primjerak trećega izdanja kojem se u digitalnome obliku može pristupiti na internetskoj stranici Nacionalne i sveučilišne knjižnice, <<https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10533>> (pristup 10. 9. 2020).

⁷ Usp. Kristina RIMAN: *Tradicijske sastavnice Cithare octochorde*, magistarski rad na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, 2005; Nacionalna i sveučilišna knjižnica, signatura DCR ZG-283/05.

⁸ Usp. Zoran KRAVAR: *Književnost 17. stoljeća i pojam »barok«*, u: Zoran Kravar: *Nakon godine MDC: studije o književnom baroku i dodirnim temama*, Dubrovnik: Matica hrvatska, 1993, 20.

⁹ Usp. Claude V. PALISCA: *Barokna glazba*, Zagreb: Hrvatsko muzikološko društvo, 2005, 9-14.

tra skup stilskih obilježja,¹⁰ kojih su glavne odlike ornamentalnost, artificijelnost, monumentalnost i začudnost ostvarene gomilanjem stilskih figura, primjerice metafora, usporedbi, antiteza, hiperbola, paradoksa i oksimorona, dok se postupak dosljednoga provođenja i gomilanja stilskih figura u tekstu s ciljem postizanja efekta začudnosti naziva končeto. Umjesto književnoperiodizacijskom oznakom književni se barok smatra stilskom oznakom ponajprije zbog raznovremenosti pojave baroknoga stila u različitim književnim kulturama: iako se barokni stil u većini velikih europskih književnosti javlja između 1570. i 1670. godine,¹¹ u kajkavskoj se književnosti on javlja tek od druge polovice 17. stoljeća te utječe na književnost do duboko u 18. stoljeću. U religiozno usmjerenj kajkavskoj književnosti nije bilo značajnijih književnumjetničkih ostvarenja, ali i u stihovima crkvenih i duhovnih pjesmarica i molitvenika mogu se pronaći »zalutale« odlike visoke književnosti i profiliranih književnih stilova, što se u literaturi naziva »potonulim književnim dobrom«.¹² Tako se i u pjesmama *Cithare* mogu naći primjese barokne figuracije, a tu se prvenstveno misli na barok kao figuralni stil koji se, doduše u svojem nešto skromnijem »ruhu«, počeo javljati u kajkavskoj crkvenoj književnosti i koji je počeo resiti između ostaloga i crkvene popijevke *Cithare octochorde*. Najuočljivije je to u gomilanju epiteta, pojavljivanju barokne metaforike i antitetičnosti te »duhovne erotike«, kojima se nastoji uveličati svaki govor o božanskome. Osim stilskih pokazatelja, na književnost novoga razdoblja ukazuju i toposi karakteristični za posttridentsko razdoblje 17. stoljeća, poput neizbježnosti smrti, prolaznosti života, mladosti i ljepote, bezvrijednosti materijalnih stvari i nužnosti usmjerenja k onostranome.

S druge strane, u religioznoj su književnosti kontinentalnoga hrvatskog prostora u posttridentskom razdoblju također izuzetno izraženi utjecaji srednjovjekovlja, što nije neobično s obzirom na izostanak renesanse u tim književnim kulturama. Osim što u baroknoj književnosti među ostalim prevladavaju vjerski usmjereni sadržaji, a u kajkavskoj književnosti osobito žanrovi religiozne lirike, u crkvenim se popijevkama osobito osjećaju temelji srednjovjekovne poetike bliske liturgijskom – propovjednom, molitvenom ili performativnom – diskursu. Tematika i motivika popijevki u *Cithari octochordi* usko su vezane uz blagdane ili liturgijsko vrijeme kroz godinu za koje su namijenjene, stoga sadržajni i motivički raspon nisu pretjerano raznoliki. Tekstovi popijevki uglavnom su se kreirali oko biblijskih osoba, motiva i događaja, a stil je prilagođen utilitarnoj funkciji, odnosno recepciji širokoga puka, stoga je relativno nizak i jednostavan. Tako su, primjerice, adventske i božićne popijevke narativne, uglavnom su objektivizirane i u 3. licu pripovijedaju događaje vezane uz Navještenje ili uz samo Isusovo rođenje. U takvim je popijevkama uočljivo nešto manje pjesničke inventivnosti i maštovitosti radi veće

¹⁰ Usp. Z. KRAVAR: Književnost 17. stoljeća i pojam »barok«.

¹¹ Usp. *ibid.*

¹² Usp. Zoran KRAVAR: Barok kao potonulo kulturno dobro, u: Zoran Kravar: *Nakon godine MDC: studije o književnom baroku i dodirnim temama*, Dubrovnik: Matica hrvatska, 1993, 161-191.

usredotočenosti na obradu biblijskoga sadržaja. Među adventskim popijevkama ima i onih koje glorifikacijskim diskursom opijevaju Djevicu Mariju, a među božićnima nalaze se i lirske popijevke koje svojom osjećajnošću iskazuju devociju tek rođenome Isusu. U korizmenim popijevkama trećega dijela *Cithare* dominantan je i performativni način oblikovanja u kojemu se često u prvom licu iskazuju skrušenje i pokora. Uskršnje popijevke naracijom pronose radosnu vijest, dok u nedjeljnima prevladava propovjedni ton koji kritizira svjetovni život i nastoji zastrašiti slušatelje opisima posljednjeg suda. U marijanskim pjesmama prevladava molitveni diskurs, kao što je to u popijevci *Zdrava o Marija*,¹³ oblikovanoj prema modelu latinske molitve *Ave Maria*, ili pak prizvuk laude. Oblik laude ili hvalospjeva razvio se u srednjem vijeku, a osim u marijanskom ciklusu tako oblikovane popijevke nalaze se i u prvome, adventskome dijelu, gdje se osim Bogorodice hvali i grad Nazaret. Posljednje su pokojničke popijevke oblikovane ili monološki, tematiziranjem oprostaja pokojnika od svijeta, ili u obliku lamentacije – također čestom u srednjovjekovnoj književnosti – ožalošćenih nad pokojnikom.

Osim utjecaja koji su dopirali iz umjetničke književne tradicije na popijevke *Cithare octochorde* utjecalo je i narodno, usmeno stvaralaštvo, što je predstavljalo uobičajenu pojavu za njihov žanr jer »hrvatsko najstarije duhovno pjesništvo [...] očituje izrazito pučki i pjevni karakter«. ¹⁴ Usmena i pismena književnost toga razdoblja bile su podložne izrazitom međudjelovanju, a u to je vrijeme pisana književnost bila vrlo povezana s kulturom usmenosti jer je često i sama – baš kao u primjeru crkvene popijevke – imala namjenu auditivne recepcije.

Tako se u popijevkama *Cithare octochorde* među utjecajima »potonulih« književnoumjetničkih stilova nazire i oslanjanje na topose usmenog narodnog pjesništva u želji da se popijevke približe najširim slojevima puka. Mnogi su tekstovi oblikovani uz korištenje motivike (npr. deminutivnih izraza, animalnih i florealnih motiva i sl.), stilskih sredstava i versifikacije koja je karakteristična za usmenoknjiževni sustav, a često je duhovna usmjerenost popijevki određena tek ponekim pojmom koji ih razlikuje od svjetovnih pjesama. Pogledamo li rimu, zamijetit ćemo da je u gotovo svim popijevkama izuzetno jednostavna, a često se temelji samo na istim morfološkim oblicima riječi, što je karakteristično za književnousmene oblike.

Glazbene odlike popijevki

Kao ni po ostalim obilježjima, tako ni po porijeklu napjevi nisu homogeni. U literaturi¹⁵ se kao moguća ishodišta spominju gregorijansko pjevanje, srednjovje-

¹³ *Zdrava o Marija*, CO III: 283.

¹⁴ K. RIMAN: *Tradicijske sastavnice Cithare octochorde*, 10.

¹⁵ Usp. Izak ŠPRALJA: *Cithara octochorda: Glazbeni zbornik zagrebačke crkve iz 18. stoljeća (Beč 1701. i 1723.; Zagreb 1757.) s posebnim osvrtom na glazbene oblike pokazatelje glazbenih razdoblja*, doktorski rad na

kovni latinski himni, narodne popijevke (i hrvatske i strane, primjerice češke, slovačke i sl.)¹⁶ te domaće postanje za koje se pretpostavlja da bi moglo dolaziti konkretno od glazbenika zaposlenih u zagrebačkoj katedrali. Među najstarijima su oni napjevi u kojima je izrazitije gregorijansko porijeklo, a u glazbenom smislu poseban je i slučaj dvoglasnih napjeva *Sanctus*, *Benedictus* i *Agnus Dei*, zapisanih u starinskoj dijafoniji, odnosno paralelnim kvintama i oktavama, za koje se pretpostavlja da ih je na ove prostore donio Augustin Kažotić još u 14. stoljeću prilikom formiranja zagrebačkoga obreda.

Također, kod ponekih je napjeva uočljivo s jedne strane miješanje različitih starosnih slojeva, a s druge strane prožimanje utjecaja različitih folklornih tradicija. Prema istraživanjima Gavazzija¹⁷ i Županovića¹⁸ u mnogim se popijevkama *Cithare* mogu prepoznati gotovo doslovni obrasci svjetovnih narodnih melodija iz sjeverne Hrvatske, čak i onih koje su se zadržale do dvadesetoga stoljeća. Tomu mogu biti uzrok dvije mogućnosti: ili se radi o kontrafakturi, odnosno postupku koji podrazumijeva podmetanje teksta duhovnoga sadržaja pod narodne melodije svjetovnoga karaktera, ili su izvorne crkvene popijevke iz *Cithare* tijekom stoljeća utjecale na narodno stvaralaštvo.

U *Cithari octochordi* melodijski se zapisi uz tekstove javljaju u svih njezinih osam dijelova, ali nejednako su zastupljeni: u adventskome i božićnome dijelu napjeva ima daleko više nego u ostalim dijelovima, a takva se situacija javlja i u *Pavlinskoj pjesmarici*, kao i u stranim zbirkama poput onih iz južne Njemačke i Češke.¹⁹ Napjevi su strofne strukture, ali stihovi su katkad nejednakoga broja slogova, tako da je u melodijama vjerojatno dolazilo do neznatnog variranja kako bi se glazba prilagodila tekstu. Popijevke su jednoglasne, namijenjene pučkom pjevanju, a također postoji i mogućnost da su neki dijelovi popijevki pjevani solistički. Strukturom bi na to upućivale popijevke koje imaju oblik litanije, u kojima je moguće da je »predmolitelj«, odnosno svećenik, pjevao početni zaziv, a da je puk u zboru izvodio odgovor.

Melodije se uglavnom temelje na jednostavnim motivskim formulama, ponavljanjima i sekvenciranjima. Najčešće je obilježje melodije postepeni uzlazni ili

Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb: Hrvatsko društvo crkvenih glazbenika, 1998; J. KORNER – M. DEMOVIĆ: *Kajkavske popijevke Cithare octochorde*; ***: *Cithara octochorda: Zagreb 1757*, II. komentari i studije, priredili: I. ŠPRALJA – L. ŽUPANOVIĆ, Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti et al., 1998.

¹⁶ Usp. Josip ANDREIS: *Povijest hrvatske glazbe*, Zagreb: Liber – Mladost, 1974, 160.

¹⁷ Usp. Milovan GAVAZZI: Prilog narodnim melodijama u *Cithari octochordi*, *Sveta Cecilija*, 13 (1919) 4, 96-99.

¹⁸ Usp. Lovro ŽUPANOVIĆ: »Meknite se vse gore da se bu vidlo Zagorje!«: Prožimanje utjecaja narodnog melosa sjeverne Hrvatske na melodije iz *Cithare octochorde* i istih na narodno glazbeno stvaralaštvo tog dijela zemlje, *Sveta Cecilija*, 44 (1974) 1, 29-30.

¹⁹ Usp. Koraljka KOS: Napjevi Pavlinskog zbornika, u: ***: *Pavlinski zbornik 1644*, II. transkripcija i komentari, priredili i popratne studije napisali K. Kos – A. Šojat – V. Zagorac, Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Nakladni zavod Globus, 1991, 340.

silazni pomak, uz eventualno pokoji nevelik skok – za tercu ili kvartu – koji djeluje kao »osvježanje« cijeloga napjeva. Rijetki su napjevi zaista razvedenih melodijskih linija s većim skokovima kao što su kvinta, seksta ili čak oktava. Katkad se u različitim napjevima uočava ponavljanje istih ili vrlo sličnih motiva i melodijskih cjelina. Takav se postupak skladanja iz prethodno postojećih glazbenih jedinica naziva centonizacija,²⁰ ali on se ne mora nužno shvatiti doslovno, nego i kao oblikovno načelo iz kojega proizlaze karakteristični zajednički obrasci koje nalazimo jednake ili varirane u mnogim napjevima. To bi bili, primjerice, trotonski ili četverotonski postepeni nizovi, zatim skok za tercu nakon kojega melodija nastavlja kretanje u suprotnom smjeru, motiv izmjeničnoga tona i sl., dok je u nekim napjevima uočljivo dosljedno variranje nekoliko temeljnih gradbenih elemenata.²¹

Budući da su napjevi kratki i relativno jednostavni, a za mnoge je i potvrđeno da sežu iz mnogo ranijih vremena, teško bi bilo govoriti o utjecajima tadašnje, barokne umjetničke glazbe. Ipak, jedan se motiv izdvaja kao nešto što doista podsjeća na tipičan motiv barokne glazbe, a on se javlja u napjevu *O Marija, presvetla zvezdica*.²² Napjev se sastoji od četiriju fraza, a iz prve bi se fraze mogao još izdvojiti uvodni, zazivni motiv. Taj se motiv, kojim se zaziva Bogorodica, sastoji od silaznog trotonskog niza koji i glazbenom strukturom i tekstom podsjeća na tipičan barokni motiv »uzdaha«. Na kraju istoga napjeva nalazi se silazni niz za sekundu udaljenih terci, a to je također jedan od čestih motiva koji se u kadenciranju javlja u baroknoj umjetničkoj glazbi i za koji je stoga moguće da se »probio« do pučkoga idioma. Budući da za ovu popijevku u literaturi ne postoje pretpostavke o porijeklu, a čak i Demović za nju kaže da je »vrsno sazdana popijevka, visoke umjetničke vrijednosti«,²³ daljnje bi se proučavanje njezina porijekla moglo nastaviti u tome smjeru.

²⁰ Usp. *ibid.*, 355.

²¹ Usp. npr. *Zdrava Devica, Bogorodica*, CO III: 62.

²² CO III: 64.

²³ Jeronim KORNER – Miho DEMOVIĆ: *Kajkavske popijevke Cithare octochorde*, Zagreb: Kor Prvostolne crkve zagrebačke, 1998, 447.

Tablica: Primjer tabličnoga prikaza kajkavskih popijevki *Cithare octochorde*

Red. br.	Naslov popijevke	Br. str. u CO III	Dio CO	Porijeklo	Prvi ton	Završni ton	Opseg napjeva	Predznaci	Tonalitetna /modusna pripadnost	Povezanost glazbe i teksta (melodij-skim vrhun-cem, porije-klom i sl.)	Analiza napjeva (oblik, metrika, mo-tivski rad)	Napomene
1.	<i>O vrene preljubijeno</i>	CO III: 52	I. ad-ventski	starija (eu-ropska, zagrebačka) himnična baština	h	g	d – d ¹	putem: fis	G-dur	/	- dvodijelnost (AB) - miješanje motiva gregorijanskog korala s mo-tivima narod-ne popijevke	/
2.	<i>O rumena prelepa zorja</i>	CO III: 55	I. ad-ventski	gregorijan-sko porije-klo: napjev sazdan od greg. antifo-ne <i>Ecce veniet propheta</i>	g	a	f – e ¹	iza ključa: b	frigijski na tonu a	/	- različit glaz-beni materijal (a+b+c) - nepravilna metrička struktura	variran napjev O <i>Aurora luci-dissima</i> , PP, str. 100 [91v]
3.	<i>Zdrava Devica, Bogorodi-ca</i>	CO III: 62	I. ad-ventski	moguće gregorijansko porijeklo	g	g	g – d ¹	/	pentakord dorskoga porijekla	oblik litanije: isti se stih ponavlja na jednaku glaz-benu frazu tijekom cijele popijevke	dvodijelnost (AB)	/
4.	<i>Veseli se o Nazaret</i>	CO III: 63	I. ad-ventski	/	d ¹	g	fis – e ¹	putem: fis, cis	G-dur; u drugoj frazi uklon u dominantnu harmoniju	kraj 2. fraze, ton d ¹ – u tekstu »lepi cvet«, Isus	trodijelnost (ABA); mo-tivski rad	oznaka <i>repetatur</i> ispod zad-nje fraze
5.	<i>O Marija, presvećla zvezdica</i>	CO III: 64	I. ad-ventski	/	c ¹	f	c – d ¹	iza ključa: b	F-dur	/	različit glaz-beni materijal (a+b+c+d)	/

Povezanost melodije i teksta

U analizama povezanosti melodija i tekstova pošla sam od odnosa semantičke strane glazbe i teksta, nešto poput tonskoga slikanja. U nekim se popijevkama, primjerice u *Jager na lovu šraja*,²⁴ takvi primjeri javljaju: melodijski vrhunac dostiže se na onom mjestu gdje se u tekstu spominje Isus, »nebeski tron«, Isusovo uskrsnuće i sl. U popijevci *Krištuš je gore vstal*²⁵ cijeli je prvi stih »oslikan« melodijski: u prvom dijelu stiha, na riječi »Krištuš je gore vstal«, melodija se uspinje do vrhunca, dok već u drugome dijelu, na riječi »smert je dole poteptal«, melodija ponire gotovo do najnižega tona. Međutim, popijevke u *Cithari* imaju velik broj strofa, pa se takve pojave uglavnom podudaraju samo u jednoj – najčešće u prvoj – i još eventualno u drugoj strofi, a kasnije više ne. Zbog toga bi svaki daljnji pokušaj povezivanja glazbenih i pjesničkih motiva gotovo nužno skretao u nadinterpretaciju.

O starosnim nam slojevima nešto govori i vrsta uglazbljenja teksta. U većini je napjeva dominantno silabičko uglazbljenje, iako ima i onih melizmatičnih. Melizmatičnije su melodije karakteristične za napjeve starijega porijekla koji imaju temelje u gregorijanci, a u tim se napjevima – s obzirom na slobodni ritam koji je karakterističan za gregorijanski repertoar – osjeća asimetričnost u metrici. Iako napjevi u *Cithari* nemaju zabilježen ritam, u nekima se, s druge strane, osjeti metrička pravilnost koja je uvjetovana silabičkim uglazbljenjem i jednakim brojem »doba« u melodijskim frazama, što upućuje na mlađi postanak napjeva,²⁶ a takvih je najviše među nedjeljnim napjevima. Također, oni napjevi koji metrikom i melizmatičnošću upućuju na gregorijansko porijeklo gotovo uvijek su u modusima koji su karakteristični za srednjovjekovnu glazbu, dok su isto tako oni napjevi u kojima je osjetna formalna i metrijska pravilnost redovito u tonalitetu. Takvi napjevi stoga svojom metričkom pravilnošću te silabičkim uglazbljenjem sugeriraju »pravilnu« ritmiziranu izvedbu, dok se za napjeve gregorijanskoga porijekla može pretpostaviti da su se izvodili u slobodnome ritmu.

Pokušamo li usporediti porijeklo melodija i pjesničkih predložaka, povezanost će biti tek ponešto uočljivija: u ponekim se popijevkama uočavaju poveznice na književnopoetičkoj i glazbenoj razini. Tako se pojedine popijevke u kojima su uočljivi elementi baroknoga stila pjevaju na napjeve za koje se pretpostavlja da su mlađega postanja, a takve su, primjerice, popijevke petoga ciklusa, kao i popijevke *Plaćnu pesem bratja pojmo*²⁷ i *Oh moj Ježuš ja spoznavam*.²⁸ Tako su i neke popijevke u kojima su izražena srednjovjekovna književna obilježja, poput npr. popijevke *Ježuš Krištuš*

²⁴ CO III: 71.

²⁵ CO III: 166.

²⁶ Porijeklom napjeva nisam se bavila u svojem istraživanju, ali te sam podatke konzultirala uglavnom iz *Komentara i studija* (***: *Cithara octochorda: Zagreb 1757*, II. komentari i studije).

²⁷ CO III: 346-348.

²⁸ CO III: 144.

sinek Božji,²⁹ spjevane na napjeve kojima je porijeklo pronađeno u gregorijanskom repertoaru ili u srednjovjekovnoj himnodiji. Ipak, brojne su i one popijevke u kojima ne samo da se takva stilaska podudarnost ne može odrediti nego je situacija posve oprečna: pojedini tekstovi spjevani po srednjovjekovnome modelu, poput *Zdrava o Marija*,³⁰ uglazbljeni su napjevima za koje se pretpostavlja da su nastankom bili suvremenici *Cithare*, a isto su tako pojedine popijevke uočljivih baroknih stilskih obilježja uglazbljene srednjovjekovnim himnima ili gregorijanskim temama, kao što je *O rumena prelepa zorja*.³¹ To govori o različitim književnim i glazbenim slojevima koji su tijekom razdoblja utjecali na oblikovanje popijevki, a ti su se procesi – kao što vidimo već iz samo ovih nekoliko primjera – odvijali neovisno jedni od drugih i stoga su se u različitim vremenima i intenzitetima odrazili na pjesničke tvorevine i one glazbene. Zbog toga se katkad može uočiti da su kao rezultat takvoga »neujednačenog« književnog i glazbenog razvoja nastajale pomalo groteskne tvorevine u kojima se semantički aspekt nikako ne slaže s prizvukom melodije na koju su zapisane. Jedan od upečatljivijih takvih primjera popijevaka je *Oh moj Ježuš ja spoznavam*,³² u kojoj je skrušeni, pokajnički prizvuk pjesme – kojoj bi više odgovarao kakav molski napjev dramatičnijega ugođaja – uglazbljen vrlo jednostavnom durskom melodijom koja podsjeća na narodni napjev. Iako literatura navodi da je porijeklo ove popijevke nepoznato, moguće je da se kod nje radi o kontrafakturi. S druge strane, postoje i napjevi gregorijanskoga porijekla kod kojih se u tekstovima uočavaju narodni motivi isprepleteni s onim vjerskima, kao u popijevci *Zdrava Devica, Bogorodica*.³³ Ipak, ima i onih napjeva za koje je pronađen uzor u tradicijskoj glazbi, a uz to se narodni motivi javljaju i u tekstu; takva je popijevka, primjerice, *O detece me predrago*.³⁴

Usporedimo li iste kajkavske i latinske popijevke, uočit ćemo da su im melodije gotovo posve identične; tek u nekim je popijevkama dodan pokoji ton kojeg u prijevodu nema.³⁵ Na prvi bi se pogled pomislilo da se radi o takvom gotovo neprimjetnom variranju kako bi se melodija prilagodila broju slogova ili naglascima pojedinih riječi, ali već se iz nekoliko primjera vidi da to očito nije bio razlog. Razlog bi jednostavno mogla biti stvar navike, odnosno tradicije da se pojedini latinski napjevi pjevaju na jedan, a kajkavski napjevi na drugi način. Iz melodijskih zapisa koji su pred nama ne možemo ništa saznati o tome je li ritmizacija pridonosila pravilnoj kajkavskoj, odnosno latinskoj akcentuaciji. S jedne bi strane takvo rješenje možda bilo logično, dok se s druge strane možemo zapitati bi li puk koji je te popijevke pjevao bio doista toliko jezično osjetljiv da bi te razlike prihvatio kao

²⁹ CO III: 146-147.

³⁰ CO III: 283-284.

³¹ CO III: 55.

³² CO III: 144.

³³ CO III: 62.

³⁴ CO III: 127.

³⁵ Usp. npr. popijevke *Aurora lucidissima*, CO III: 35-36 i *O rumena prelepa zorja*, CO III: 55.

logične i zatim uspio usvojiti sitne varijacije koje bi u tom slučaju razlikovale latinske od kajkavskih napjeva.

*Usporedba s češkom pjesmaricom Jesličky, staré nové písničky*³⁶

Za kraj, adventske sam i božićne napjeve *Cithare octochorde* usporedila s transkripcijom napjeva češke pjesmarice *Jesličky, staré nové písničky* (»Jaslice, stare nove pjesme«)³⁷ iz 1658. godine. Pjesmarica *Jesličky*, koju je sastavio *praefectus musicae* praškog isusovačkog kolegija F. Bridelius, dijelom se sastoji od tradicionalnih pjesama, a dijelom od čeških prijevoda međunarodnog božićnog repertoara 17. stoljeća. Budući da je pjesmarica *Jesličky* od prvoga izdanja *Cithare* starija tek malo više od 40 godina, kao i zbog toga što se u literaturi često spominje pripadnost *Citharinih* popijevki međunarodnom repertoaru u kojem češke crkvene pjesmarice predstavljaju važne izvore,³⁸ usporedila sam njihove sadržaje ne bih li pronašla kakva podudaranja. Pjesmarica *Jesličky* mnogo je kraća od *Cithare*, sadrži sveukupno 49 popijevki, i to samo s adventskim i božićnim repertoarom. Popijevke su približno jednake duljine kao one u *Cithari* te uglavnom sadrže, kao i one *Citharine*, velik broj strofa. Ipak, značajnija je razlika u tome što je više od polovice napjeva iz pjesmarice *Jesličky* dvoglasno, a radi se o zapisanom sopranu s instrumentalnom pratnjom koja je označena kao šifrirani bas.

Usprkos toj razlici, uspoređujući napjeve zaključila sam da se četiri napjeva iz *Cithare* podudaraju s nekoliko napjeva iz pjesmarice *Jesličky*. Radi se o *Citharinom* napjevu *Den je denes veselja* (2. napjev)³⁹ i o napjevu br. 12 iz pjesmarice *Jesličky* s incipitom teksta *Nastal nám den veselý*.⁴⁰ Sve su popijevke jednoglasne te sadrže vrlo slične tekstove koji slave dan Isusova rođenja. Napjevi se ne podudaraju u cijelosti, ali sadrže pojedine posve jednake ili barem varirane fraze. Zanimljivo je da se napjev gotovo jednak onome iz pjesmarice *Jesličky* – što ujedno znači različit, odnosno tek ponegdje sličan onome iz *Cithare* – nalazi u *Pavlinskoj pjesmarici*,⁴¹ koja je godinom nastanka 1644. vremenski još bliža pjesmarici *Jesličky*. Je li razlog sličnosti, odnosno različitosti vremenski i prostorno udaljenih napjeva njihova varijacija koja se dogodila tijekom vremena ili, pak, činjenica da su se u različitim krajevima pjevale različite melodije istih pjesama, tek bi trebalo utvrditi usporedbama s ostalim pjesmaricama.

³⁶ Ovom prilikom želim zahvaliti autorima edicije *Jesličky*, koji su nam ustupili primjerak suvremenoga izdanja pjesmarice.

³⁷ Pavel KOSEK – Tomáš SLAVICKÝ – Marie ŠKARPOVÁ: *Fridrich Bridelius: Jesličky, staré nové písničky*, Brno: Masarykova univerzita – Host, 2012.

³⁸ Usp. primjerice K. KOS: Napjevi Pavlinskog zbornika, 337-360.

³⁹ CO III: 111.

⁴⁰ P. KOSEK – T. SLAVICKÝ – M. ŠKARPOVÁ: *Jesličky*, 48.

⁴¹ Usp. popijevku *Den je denes z veseljem* (***: *Pavlinski zbornik 1644: II. transkripcija i komentari*, 122-123).

12]

Na - stal nám den ve - se - lý, z ro - du krá - lov - ské - ho,
 v němž nám při - šlo to - ho dne, z ži - vo - ta pa - nen - ské - ho,
 Dí - tě vel - mi pře - div - né, i ta - ké pře - ra - dost - né,
 v tě - le smr - tedl - no - sti, o němž ne - lze mlu - vi - ti,
 my - sli - ti, vy - pra - vi - ti, ve - dlé je - ho Bož - ství.

Slika 1: Napjev *Nastal nám den veselý* iz transkripcije pjesmarice *Jesličky*, iz: P. KOSEK – T. SLAVICKÝ – M. ŠKARPOVÁ: *Jesličky*, 48.

D En je de nefz vesze lya, na kra lyevom zho du:
 ar je de nefz i zef slo od chi zte Di vojke,
 je dno De te prechudnò, y pre víf fe na fzladno
 v-fzvo jě chlove chanztvu: ko je ne pre fti mano,
 y kru to nezgovorno vufzvo jemBo fanztvu.

Slika 2: Napjev *Den je denes veselja* iz *Cithare octochorde*, iz: CO III: 111.

ALIA
[DEN JE DENES Z VESELJEM]

A modern musical transcription of the hymn 'Den je denes z veseljem'. It consists of six staves of music in G-clef, with lyrics written below each staff. The lyrics are: 'Den je de - nes z ve - se - ljem na kra - je - vom sho - de, ar je ze - sel de - ne - ska z vu - tro - be De - vi - ce, To je de - te pre - ču - dno, i - no kto - mu ra - zu - mno vu svo - jem člo - ve - čtve, Ar je ne - pre - mi - šle - no, ar je ne - pre - go - vor - no vu tom svo - jem Bo - štve.' The transcription includes performance markings such as [105v], [b], [106r], and [b] [b].

Slika 3: Napjev *Den je denes z veseljem* iz transkripcije *Pavlinske pjesmarice*, iz: ***: *Pavlinski zbornik 1644*, II. transkripcij'a i komentari, 122-123.

A facsimile of the first part of the hymn manuscript. It shows a large initial 'D' followed by the lyrics: 'en ie denes z veseljem na kraljeuom zhode: ar ie zsel denes ka z uutroba Deviczæ, to ie Dete prachudno: ino k tomu razumno,'. The music is written on a five-line staff with square neumes.

A facsimile of the second part of the hymn manuscript. It shows the lyrics: 'u szuojem chlouechtue: ar ie ne premisseno, ar ie nepregouorno u tom szuojem Bostue.' The music is written on a five-line staff with square neumes.

Slika 4a i b: Napjev *Den je denes z veseljem* iz faksimilnog pretiska *Pavlinske pjesmarice*, iz: ***: *Pavlinski zbornik 1644*, I. faksimilni pretisak, [105v-106r].

Još je očiglednija podudarnost napjeva iz pjesmarice *Jesličky* s onima iz *Cithare* u popijevkama br. 21 *Ó duše má rozmilá*⁴² i br. 22 *Dnes se nám Kristus Pán*⁴³ iz pjesmarice *Jesličky*, koje se podudaraju s *Citharinim* napjevom *Denes je narođeno*,⁴⁴ a razlikuju se tek u neznatnoj promjeni ponovljenog tona ili polovinske note. Oba su napjeva iz pjesmarice *Jesličky* dvoglasna, a međusobno se razlikuju po tonalitetu te prema potpisanoj tekstu. Gotovo jednak, tek neznatno variran napjev nalazi se i u *Paolinskoj pjesmarici* s incipitom teksta *Denes je narođeno*.⁴⁵

21]

Ó du - še má roz - mi - lá, do Beth - lé - ma pod' - me,
ctno - sti jsouc o - zdo - be - ná, Dě - t'á - tko hlc - dej - me.

The image shows a two-staff musical score for the song 'Ó duše má rozmilá'. The top staff is in treble clef and the bottom staff is in bass clef. The key signature has one flat (B-flat). The time signature is 6/8. The melody is simple and consists of quarter and eighth notes. The lyrics are written below the notes. There are two systems of music. The first system has a '6' below the bass staff. The second system has '6' below both staves.

Slika 5: Napjev *Ó duše má rozmilá* iz transkripcije pjesmarice *Jesličky*, iz: P. KOSEK – T. SLAVICKÝ – M. ŠKARPOVÁ: *Jesličky*, 59.

22]

Dnes se nám Kri - stus Pán, z pře - či - sté Pa - nen - ky,
na - ro - dil, ježž splo - dil Bůh O - tec před vě - ky.

The image shows a two-staff musical score for the song 'Dnes se nám Kristus Pán'. The top staff is in treble clef and the bottom staff is in bass clef. The key signature has two sharps (F# and C#). The time signature is 6/8. The melody is simple and consists of quarter and eighth notes. The lyrics are written below the notes. There are two systems of music. The first system has a '6' below the bass staff. The second system has '6' below both staves.

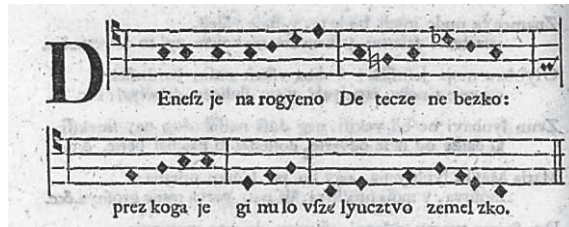
Slika 6: Napjev *Dnes se nám Kristus Pán* iz transkripcije pjesmarice *Jesličky*, iz: P. KOSEK – T. SLAVICKÝ – M. ŠKARPOVÁ: *Jesličky*, 60.

⁴² P. KOSEK – T. SLAVICKÝ – M. ŠKARPOVÁ: *Jesličky*, 59.

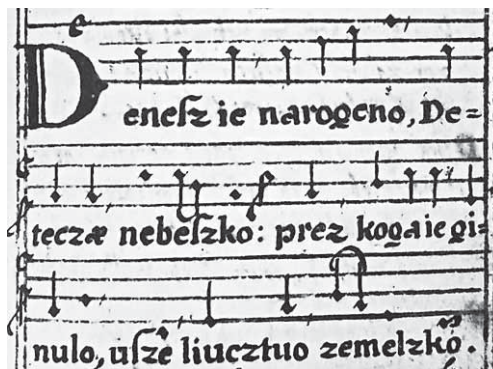
⁴³ *Ibid.*, 60.

⁴⁴ CO III: 114.

⁴⁵ Usp. ***: *Paolinski zbornik 1644: II. transkripcija i komentari*, 139.

Slika 7: Napjev *Denes je narodeno* iz *Cithare octochorde*, iz: CO III, 114.

Slika 8: Napjev *Denes je narodeno* iz faksimilnog pretiska *Pavlineske pjesmarice*, iz: ***: *Pavlinski zbornik 1644*, I. faksimilni pretisak, [115r].

Ako dodatno usporedimo zapis pjesme *Kad Deva Boga rodila*⁴⁶ iz *Cithare octochorde* s notacijom iste melodije kod Brideliusa *Když Panna plačícího*,⁴⁷ dobit ćemo primjer melodijskog i deklamacijskog variranja zadnjega melodijskog reda. Usporedbom melodije *O Dete blagoslovljeno*⁴⁸ s pjesmom *Ó Dítě mé roztomilé*⁴⁹ otkriva se umjereno melodijsko variranje.

⁴⁶ CO III: 117.

⁴⁷ P. KOSEK–T. SLAVICKÝ–M. ŠKARPOVÁ: *Jesličky*, 368.

⁴⁸ CO III: 121.

⁴⁹ P. KOSEK–T. SLAVICKÝ–M. ŠKARPOVÁ: *Jesličky*, 364.

34]

Když Pan-na pla-čí-ci - ho, chuť po-spat ma-ji-ci - ho, zna-me-na-la Sy-
 -ná - čka, tak spí-va-la Ro-di - čka: Spí mi-lý, roz-to-mi-lý Je-ží-šku, Je - ží - šku.

Slika 9: Napjev *Když Panna plačícího* iz transkripcije pjesmarice *Jesličky*, iz: P. KOSEK – T. SLAVICKÝ – M. ŠKARPOVÁ: *Jesličky*, 79.

K Ad Deva Boga ro di la mi lošču je nam do bi la:
 vu jazflega je zta vi la z-ple niczami ga ob vi la:
 ô fzerce! ô lyu bav! ô Je suf sek moy,
 ô fzlat ka Ma ri a! nay bu dě ja tvoy.

Slika 10: Napjev *Kad Deva Boga rodila* iz *Cithare octochorde*, iz: CO III: 117.

32]

Ó Di - tě mé roz - to - mi - lé, ty ra - niš srd - ce mé, ó
 Dí - tě roz - mi - lé, Ro - há - tko pře - mi - lé, ó Je - ží - šku krá - sný, nad
 slu - ně - ěko ja - sný, ty ra - niš srd - ce mé, ty ra - niš srd - ce mé.

Slika 11: Napjev *Ó Dítě mé roztomilé* iz pjesmarice *Jesličky*, iz: P. KOSEK – T. SLAVICKÝ – M. ŠKARPOVÁ: *Jesličky*, 76.

O ! Dete bla go szlovljeno, kakzime ra ni lo,
Repetat.

ô! Je fuf fek dra gi, ti fzi ge mant pra vi,
 de te szad ro gye no; zver hu vízeh lyu blye no;

kak fzi me ra ni lo kak fzi me ra ni lo.

Slika 12: Napjev *O Dete blagoslovljeno* iz *Cithare octochorde*, iz: CO III, 121.

Zaključak

Iz svega iznesenoga u radu pokušat ću ovdje ponoviti najvažnije: popijevke *Cithare octochorde* bile su namijenjene pjevanju puka za vrijeme bogoslužja zagrebačkoga obreda tijekom 18. stoljeća. Književni i glazbeni aspekt tomu su prilagođeni – popijevke su kratke i jednostavne s mnogo ponavljanja i variranja, s nezahtevnom i lako pamtljivom melodijom te s isto takvim tekstom koji sadržajem slijedi vrijeme kroz godinu. Detaljnijom analizom književnoga i glazbenog sadržaja uviđa se da su mnoge popijevke porijeklom veoma stare, mnoge još iz srednjega vijeka, dok im se tijekom kasnijih stoljeća obličje mijenjalo dodavanjem novijih elemenata. U nekim se popijevkama može uočiti stilska podudarnost između književnoga i glazbenoga aspekta, ali u mnogima to nije slučaj te bi nas takva povezivanja mogla navesti na krive zaključke. U tekstovima se primarno uočavaju srednjovjekovni oblici i vrste, u mnogima je uz to prisutno i ornamentiranje nekoliko stoljeća mlađom, baroknom figuracijom, a često je i miješanje narodnih motiva s onim religioznima. Promatranjem glazbenoga aspekta uočava se glavna razlika – usprkos izostanku ritma u zapisima popijevki – da se razlikuju popijevke gregorijanskoga i starijeg himničkog porijekla koje slijede koralnu tradiciju slobodnoga ritma te one mlađega postanka koje su »bliže« – ali zato i nešto manje zanimljive – današnjemu »uhu« slušatelja koje je naviknuto na metričku pravilnost. Među takvima ima onih za koje se pretpostavlja da su plod utilitarnoga glazbenog stvaranja nekoga od kantora ili glazbenika zagrebačke stolnice, neke su nastale kontrafakturoom, a neke se pronalaze i u tadašnjim nje-mačkim, mađarskim i češkim pjesmaricama. Kao pokazatelj sličnosti s takvim

međunarodnim repertoarom poslužila je usporedba s popijevkama češke pjesmarice *Jesličky, staré nové písničky*, a ta pjesmarica pruža još također mnogo prostora za usporedbu ne samo glazbe nego i tekstova. Svi su elementi glazbene analize prikazani u tabličnome prikazu, a taj bi se prikaz mogao nadopuniti još mnogim rezultatima glazbene i književne analize i tako bi mogao stvoriti jednu sveobuhvatnu bazu podataka o *Cithari octochordi*.

LITERATURA (izbor):

- ***: *Cithara octochorda, seu cantis sacri Latino-croatici, quos in octo partes pro diversis anni temporibus distributos, ac choralis methodo adornatos, pia sua munificentia in lucem prodire jussit alma et vetustissima cathedralis ecclesia Zagrebiensis*, Zagreb, 1757. Dostupno na: <<https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10533>> (pristup 23. 11. 2019).
- ***: *Cithara octochorda: Zagreb 1757*, I. faksimilni pretisak, Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti et al., 1998.
- ***: *Cithara octochorda: Zagreb 1757*, II. komentari i studije, priredili: Izak Špralja – Lovro Županović, Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti et al., 1998.
- ***: *Pavlinski zbornik 1644*, I. faksimilni pretisak, Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Nakladni zavod Globus, 1991.
- ***: *Pavlinski zbornik 1644*, II. transkripcija i komentari, priredili i popratne studije napisali: Koraljka Kos – Antun Šojat – Vladimir Zagorac, Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Nakladni zavod Globus, 1991.
- ANDREIS, Josip: *Povijest hrvatske glazbe*, Zagreb: Liber – Mladost, 1974, 121-167.
- ANDRIĆ, Domagoj: *Narodni elementi u Cithari octochordi*, diplomski rad na Odsjeku za teoriju glazbe Muzičke akademije Sveučilišta u Zagrebu, 1956; knjižnica Muzičke akademije, signatura DR 59.
- GAVAZZI, Milovan: Prilog narodnim melodijama u *Cithari octochordi*, *Sveta Cecilija*, 13 (1919) 4, 96-99.
- KORNER, Jeronim – DEMOVIĆ, Miho: *Kajkavske popijevke Cithare octochorde*, Zagreb: Kor Prvostolne crkve zagrebačke, 1998.
- KOS, Koraljka: Napjevi Pavlinskog zbornika, u: ***: *Pavlinski zbornik 1644*, II. transkripcija i komentari, priredili i popratne studije napisali Koraljka Kos – Antun Šojat – Vladimir Zagorac, Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Nakladni zavod Globus, 1991, 337-372.
- KOSEK, Pavel – SLAVICKÝ, Tomáš – ŠKARPOVÁ, Marie: *Fridrich Bridelius: Jesličky, staré nové písničky*, Brno: Masarykova univerzita – Host, 2012.
- KRAVAR, Zoran: Moderni stil u bezvremenoj knjizi (barokni elementi u pjesmarici *Cithara octochorda*), u: Nikola Batušić et al. (ur.): *Dani Hvarskog kazališta: Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu – Hrvatsko kajkavsko pjesništvo do preporoda*, 19 (1993) 1, 106-115, <<https://hrcaak.srce.hr/99707>> (pristup 22. 3. 2020).
- KRAVAR, Zoran: Barok kao potonulo kulturno dobro, u: Zoran Kravar: *Nakon godine MDC: studije o književnom baroku i dodirnim temama*, Dubrovnik: Matica hrvatska, 1993, 161-191.

- KRAVAR, Zoran: Književnost 17. stoljeća i pojam »barok«, u: Zoran Kravar: *Nakon godine MDC: studije o književnom baroku i dodirnim temama*, Dubrovnik: Matica hrvatska, 1993, 7-38.
- LUKEC, Jasmina: Osmerostruna citara, *Leksikon hrvatske književnosti: Djela*, Zagreb: Školska knjiga, 2008, 557-558.
- MIHANOVIĆ-SALOPEK, Hrvojka: Cithara octochorda, *Hrvatska književna enciklopedija*, 1. sv., Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2010, 271.
- PALISCA, Claude V.: *Barokna glazba*, Zagreb: Hrvatsko muzikološko društvo, 2005, 9-14.
- RIMAN, Kristina: *Tradicijske sastavnice Cithare octochorde*, magistarski rad na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, 2005; Nacionalna i sveučilišna knjižnica, signatura DCR ZG-283/05.
- ŠOJAT, Olga: O umjetničkoj vrijednosti kajkavskih pjesničkih tekstova u *Cithari octochordi*, u: ***: *Cithara octochorda: Zagreb 1757*, II. komentari i studije, priredili: Izak Špralja – Lovro Županović, Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti et al., 1998, 289-292.
- ŠPRALJA, Izak: *Cithara octochorda: Glazbeni zbornik zagrebačke crkve iz 18. stoljeća (Beč 1701. i 1723.; Zagreb 1757.) s posebnim osvrtom na glazbene oblike pokazatelje glazbenih razdoblja*, doktorski rad na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb: Hrvatsko društvo crkvenih glazbenika, 1998.
- ŠPRALJA, Izak: Liturgijski glazbeni oblici u zborniku *Cithara octochorda* kao svjedoci povijesnih mijena liturgijske glazbe Zagrebačke crkve, u: Stanislav Tuksar (ur.): *Zagreb i glazba 1094 – 1994*, Zagreb: Hrvatsko muzikološko društvo, 1998, 167-173.
- ZAGORAC, Vladimir: Liturgijsko značenje i uporaba zbornika *Cithara octochorda* u crkvenoj stvarnosti zagrebačke biskupije 18. stoljeća, u: ***: *Cithara octochorda: Zagreb 1757*, II. komentari i studije, priredili: Izak Špralja – Lovro Županović, Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti et al., 1998, 251-260.
- ŽUPANOVIĆ, Lovro: »Meknite se vse gore da se bu vidlo Zagorje!«: Prožimanje utjecaja narodnog melosa sjeverne Hrvatske na melodije iz *Cithare octochorde* i istih na narodno glazbeno stvaralaštvo tog dijela zemlje, *Sveta Cecilija*, 44 (1974) 1, 29-30.
- ŽUPANOVIĆ, Lovro: Hrvatski glazbeni zbornik *Cithara octochorda* iz XVIII. stoljeća i njegovo značenje za (domaću) glazbenu kulturu onoga vremena i danas, u: ***: *Cithara octochorda: Zagreb 1757*, II. komentari i studije, priredili: Izak Špralja – Lovro Županović, Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti et al., 1998, 203-220.

*Summary***(DIS)CONNECTION BETWEEN MELODIES AND LYRICS
IN THE CHURCH SONGBOOK *CITHARA OCTOCHORDA***

The aim of this paper is to provide an overview of the interdisciplinary research into the *Cithara octochorda* church songbook conducted for the purpose of writing a master's thesis at the Department of Musicology of the Music Academy, and the Department of Croatian Language and Literature at the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb. The paper offers a short presentation of the basic musical and literary-historical features of the kajkavian songs from the *Cithara octochorda* obtained by previously conducted detailed musical and literary-historical analyses. The aim of the musical analysis was to show the main musical features common to all tunes, while the aim of the literary-historical analysis was to distinguish the poetic layers that had an influence on the lyrics of the songs. The results of these two separate research were then joined together by an interdisciplinary approach, with an aim to emphasize the connection between tunes and lyrics in *Cithara* songs. Along with the musical analysis, an example of a tabular presentation of all kajkavian tunes is offered, which is made in order to systematize the obtained data and present them in a more representative way. Such a tabular presentation can serve as a starting point for further research or as a conceptual basis for the development of a comprehensive database on the *Cithara octochorda*. Finally, Advent and Christmas songs from the *Cithara octochorda* were compared with songs from the Czech songbook *Jesličky, staré nové písničky* from 1658. The similarities between several songs from the *Jesličky* songbook and four songs from *Cithara octochorda* are revealed, as well as the connections with particular songs from *Pavliška pjesmarica*.